

DERLEME

Üstün Yetenekli Çocuklar ve Aileleri İçin Okul Sosyal Hizmeti İhtiyacı

Hilal KÖK¹

ÖZ

Üstün yetenekli çocuklar gelişimleri ve özellikleri bakımından yaşlılarından farklılık göstermektedirler. Bu çocukların kendi potansiyellerini geliştirebilmeleri için bir takım özel ihtiyaçları bulunmaktadır. Çocukların üstün yeteneğe bağlı olarak psikolojik, davranışsal ve sosyal sorunlar yaşamasının yanı sıra aileler de üstün yetenekli çocuğa sahip olma nedeniyle zorluk yaşayabilmektedir. Yaşanan sorunların çok yönlü olması çok boyutlu bir müdahale gerektirmektedir. Bu çalışmada üstün yetenekli çocuk ve ailelerinin deneyimlerine, özel eğitim ihtiyaçlarına, eğitim hayatında karşılaştıkları sorunlara, bu sorunlara yönelik olarak okul sosyal hizmeti uygulamalarına duyulan ihtiyaca ve okul sosyal hizmet uygulamalarının işlevine yer verilmiştir. Bu makalenin amacı, üstün yetenekli çocukların ve ailelerinin ihtiyaçlarının değerlendirilmesinde, yaşadıkları sorunların çözümünde bütüncül bir bakış imkânı sunan okul sosyal hizmeti müdahalesinin gerekliliğine vurgu yapmaktır. Alan yazında okul sosyal hizmetinin hayata geçirilmesinin önemini vurgulayan çalışmalara yer verilse de üstün yetenekli çocuk ve ailelerinin sosyal hizmet ihtiyacını gözler önüne seren araştırmaların yetersiz olduğu ifade edilebilir. Bu çalışmanın sonucunda; üstün yetenekli çocukların ve ailelerinin sorunlarına yönelik çalışmaların, okul sosyal hizmeti uygulamaları olmadığında yetersiz kaldığı ve sosyal hizmet uzmanlarının okullarda bir an önce istihdam edilmelerine duyulan ihtiyaç ortaya koyulmuştur. Sosyal hizmet uzmanlarının mesleki yetkinlikleri ışığında okullarda üstün yetenekli çocuklar ve ailelerine yönelik yürütebilecekleri grup çalışmaları hakkında bir çerçeve sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Aile; Çocuk; Okul sosyal hizmeti; Özel eğitim; Üstün yetenekli

The Need for School Social Work for Gifted Children and Their Families

Hilal KÖK¹

ABSTRACT

Gifted children differ from their peers in terms of their development and features. These children have a number of special needs in order to develop their own potential. In addition to children who experience psychological, behavioral and social problems due to giftedness, families may also experience difficulties due to having a gifted child. The multidimensional nature of the problems requires a multidimensional intervention. In this study, the experiences of gifted children and their families, their special education needs, the problems they encounter in their education life, the need for school social work practices for these problems and the function of school social work practices are included. The purpose of this article is to emphasize the necessity of school social work intervention, which provides a holistic view in evaluating the needs of gifted children and their families and solving the problems they experience. In the literature, there are examples emphasizing the importance of realizing the social school service. However, it can be stated that the researches revealing the social service needs of gifted children and their families are insufficient. As a result of this study; it has been revealed that studies on the problems of gifted children and their families are insufficient without school social work practices and the need for social workers to be employed in schools as soon as possible. In the light of their professional competencies, a framework has been presented about the group work that social workers can conduct at schools for gifted children and their families.

Keywords: Family; Gifted child; School social work; Special education;

¹T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Ankara, Türkiye

Sorumlu Yazar: Hilal KÖK

E-posta adresi: ture.hilal@gmail.com

Gönderi Tarihi: 12.01.2023

ORCID No: 0000-0002-5184-0320

Kabul Tarihi: 30.03.2023

GİRİŞ

Üstün yetenekli çocuk kavramı; zihinsel, sanat, yaratıcılık ve liderlik ile ilgili alanlarda yüksek seviyede performans gösteren ve yeteneklerinin geliştirilmesi için özel hizmet ve uygulamalara ihtiyaç duyan çocuk olarak tanımlanmaktadır (1). Bu çocukların özellikleri incelendiğinde; bazıları sadece bir alanda üstün ve özel yeteneğe sahipken bazıları ise akademik alana ek olarak farklı alanlarda da üstün ve özel yetenekli olabilmektedir (2). Üstün yetenekli çocuklar özel ihtiyaçları nedeniyle psikolojik ve davranışsal sorunlar yaşayabilmektedir. Kaygı, depresyon, düşük özgüven, kendini diğerlerinden izole etme, mükemmeliyetçilik, başarısızlığın yarattığı suçluluk nedeniyle intihar davranışı bunlardan bazılarıdır (3, 4, 5, 6). Üstün yetenekli çocukların yanı sıra aileler de birbirinden farklı sorunlarla karşılaşabilmektedir. Anne baba ve yakın çevrenin genel eğitim seviyesinin düşüklüğü, çevrenin hoşgörüsüz ve özendirici olmayan tavırları, anne babanın yanlış tutumları, sorunlarla başa çıkma kapasitelerinin yetersiz oluşu, uzman yardımı alma konusunda yaşadıkları güçlükler tıpkı üstün

yetenekli çocukları gibi kendilerini de çaresiz ve sahipsiz hissetmelerine yol açmaktadır (7).

Okul sosyal hizmeti, sosyal hizmet uzmanlarının öğrencilere ruh sağlığı sorunları, davranışsal kaygılar, olumlu davranışsal destek, akademik ve sınıf desteği, danışmanlık vb. gibi farklı ihtiyaçları ve endişeleri konusunda yardımcı olduğu özel bir uygulama alanıdır. Bir okul sosyal hizmet uzmanı, öğrencilerin yalnızca akademik değil sosyal becerilerini artırmak için doğrudan ve dolaylı sosyal hizmetler sağlamada ev, okul ve toplum arasında bir ağ görevi görür (8). Babahanoğlu ve Başer'in araştırmasında öğretmenler; madde kullanan, şiddet görmüş, iletişim problemi yaşayan, psikolojik problemi olan öğrenci ile karşılaştıklarında okul sosyal hizmet uzmanına ihtiyaç duyduklarını ifade etmişlerdir (9). Çalışmada katılımcıların %80.50'si oku-aile-öğrenci merkezli bütün sorunların çözümü konusunda okul sosyal hizmet biriminin eksikliğine dikkat çekerek çözüm önerilerinin hepsinde okul sosyal hizmet uzmanının da bu sorunların çözümü konusunda büyük bir rol oynayabileceğini belirtmişlerdir. Bununla birlikte

özellikle kaynaştırma öğrencilerine verilecek destek noktasında da okul sosyal hizmet biriminin önemli olduğu ortaya konmuştur. Bu araştırma üstün yetenekli öğrencilerin kaynaştırma öğrencilerinden olabildiği durumlarda okul sosyal hizmetine olan ihtiyacın vurgulaması bakımından önem teşkil etmektedir.

Güneş tarafından Bilim ve Sanat Merkezlerinde (BİLSEM) görev yapan rehberlik öğretmenleri ve buradaki öğrencilerin velileriyle yapılan görüşmelerde; rehberlik öğretmenlerinin okul sosyal hizmetinden yararlanma konusunda olumlu bir görüşe sahip oldukları, psikososyal hizmetlerin yürütülmesinde sosyal çalışmacı ve rehberlik öğretmeni arasındaki işbirliğinin önemine vurgu yapıldığı, ekip çalışmasına dayalı uygulamanın bir getirisi olarak bu iki meslek alanının tamamlayıcı özelliklerinin dile getirildiği ve diğer okul personeli gibi sosyal çalışmacıların, aileyle çalışma konusundaki bilgi ve deneyiminin özellikle üstün yetenekli çocuklar gibi hassas vakalarda kendileri için çok faydalı olacağı ifade edilmiştir (10). Araştırmanın en önemli bulgularından biri de üstün yetenekli çocuk ve ailelerinin kriz anında okul sosyal hizmetine ihtiyaç duydukları ancak böyle bir

hizmet alanının bilgisine sahip olunmadığı için istek ve şikâyetlerinin çözümsüz kalmasıdır. Bu konu tam da bu araştırmanın odağını ve sorun alanını oluşturmaktadır.

Genel olarak tüm öğrenciler, özel olarak ise üstün yetenekli öğrencilerin okula uyum problemleri konusunda çalışmalar yapmak, akran zorbalığı dahil olmak üzere akranları ile yaşadıkları sorunlara müdahale etmek, çocukların aile ve okuldaki öğretmenleri ile sağlıklı iletişim ve ilişki kurmalarına destek olmak, ailelerin üstün yetenekli çocuğa sahip olmaya bağlı olarak yaşadıkları sorunları analiz ederek sosyal destek sistemlerini geliştirmek, sosyoekonomik olarak dezavantajlı çocuk ve ailelerin toplumsal kaynaklardan yararlanmaları konusunda aracılık etmek, üstün yetenekli çocukların haklarını kullanmalarına, fırsatlara erişmelerine ve kapasitelerini geliştirmelerine destek olmak gibi pek çok role ve sorumluluğa sahip okul sosyal hizmet uzmanlarının Türkiye’de bir an önce istihdam edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Alanyazın taramasında Türkiye’de üstün yetenekli çocukların okul sosyal hizmeti ihtiyacına değinen çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmüştür.

Bu derleme çalışmada üstün yetenekli çocuk ve ailelerinin yaşadıkları sorunlara, bu sorunlara yönelik okul sosyal hizmeti uygulamalarının işlevine yer verilecektir. Üstün yetenekli çocuk ve ailelerinin yaşadıkları sorunların sosyal hizmet mesleki bakış açısı ile değerlendirilerek müdahale yöntem ve tekniklerinin uygulanması alandaki önemli bir ihtiyacı giderecektir.

Üstün Yetenekli Kavramı

Özel gereksinimli birey olma farklı meslek ve disiplinlerce tıbbi, sosyolojik ve politik yönlerden açıklanarak farklı biçimlerde kullanılmaktadır. Özel gereksinimli birey, çeşitli nedenlerle bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri bakımından yaşıtlarına göre anlamlı farklılık gösteren birey olarak ifade edilmektedir (11). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre özel gereksinim türleri; hafif, orta ve ağır düzeyde otizmlili olan birey, hafif, orta, ağır ve çok ağır düzeyde zihinsel engelli birey, bedensel engelli birey, görme engelli birey, işitme engelli birey, özel/üstün yetenekli birey olarak ifade edilmiştir (68).

Literatür incelendiğinde zihinsel kapasite ve yetenek anlamında akranlarından üst düzey gelişim göstererek farklılaşan kişiler için üstün zekalı

(gifted) veya üstün yetenekli (highly talented) kavramlarının kullanıldığı görülmektedir (12, 13, 14). Araştırmacılar arasında evrensel olarak kabul edilmiş bir üstün zekalılık/yeteneklilik tanımı bulunmamaktadır. Buna karşın kapsamlı bir tanım olarak üstün yetenekli birey; yaşıtlarına göre daha hızlı öğrenen; yaratıcılık, sanat, liderliğe ilişkin kapasitede önde olan; özel akademik yeteneğe sahip, soyut fikirleri anlayabilen, ilgi alanlarında bağımsız hareket etmeyi seven ve yüksek düzeyde performans gösteren bireyi ifade etmektedir (15).

Üstün yetenekli çocuklar zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimsel özellikleri ile ihtiyaçları yönünden akranlarından farklılıklar göstermektedir. Bu çocukların özellikleri kendi içlerinde değişiklik gösterebilmekle birlikte yaygın olarak erken dönemde konuştukları, geniş kelime haznesine sahip oldukları, hızlı öğrendikleri, meraklı oldukları, çok hareketli olmaları nedeniyle kimi zaman hiperaktif olarak nitelendirildikleri, çok iyi hayal gücüne sahip oldukları, üstün hafıza ve muhakeme gücüne sahip oldukları, çabuk öğrendikleri, aynı anda birden fazla işle meşgul olabildikleri, kendisine yöneltilen soruları çok iyi yanıtlayabildikleri, dikkat süreleri sınırlı olmakla

birlikte ilgi alanlarındaki konulara uzun süreli dikkat kesilebildikleri bilinmektedir (16). Üstün yetenekli çocuklar da her birey gibi biricik olup gelişimsel özelliklerine ve öğrenme süreçlerine bağlı ihtiyaçlarının anlaşılması ve karşılanması için özel bir alan uygulamasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Üstün Yetenekli Çocuk ve Ailelerinin Yaşadıkları Sorunlar

Üstün yetenekli çocuklar sahip oldukları gelişimsel farklılıklarına bağlı olarak pek çok sorun yaşayabilmektedir. Bunlar temel olarak; sosyal izolasyon, mükemmeliyetçilik, stres, depresyon, intihar olarak sıralanabilmektedir (17). Yapılan bir araştırmada üstün yetenekli çocukların ruh sağlıkları açısından risk altında oldukları, üstün yetenekli olmaya bağlı olarak fiziksel sağlık ve sosyal işlevselliklerinin olumsuz etkilendiği, üstün yetenekli olmanın toplumsal beklentinin aksine yüksek bir akademik başarı getirmediği sonucuna varılmıştır (18). Silverman, üstün yetenekli çocuklarda zihnin bedenden daha hızlı gelişmesine bağlı olarak bu çocuklardaki zihinsel gelişmişlik seviyesinin akranlarıyla değil zihinsel açıdan benzerleriyle aynı olduğunu ve bu nedenle

mükemmeliyetçilik görüldüğünü ifade etmektedir (19).

Üstün ve özel yetenekli çocuklar kendilerini çok iyi tanıdıkları için avantaj ve dezavantaj olabilecek niteliklerinin de farkında olarak kendilerini eleştirel gözle ve acımasızca eleştirmektedirler (20). Bunun yanı sıra üstün yetenekli çocukların bilgiyi kavrama, sentezleme ve değerlendirme becerilerinin gelişmiş olması nedeniyle bu çocuklar başkalarının kuşkucu, eleştirel davranışlarını ve tutarsızlıklarını çok çabuk fark etmektedir (21).

Buescher ve Higham tarafından 11-15 yaş arasındaki üstün yetenekli ergenlerde üstün yetenekli olmaya paralel olarak görülen akranları tarafından dışlanma, aile ve okul tarafından başarı konusunda yoğun baskı görme gibi faktörlerin bu ergenleri depresyona sürüklediği ifade edilmiştir (22). Çocukların yaşadığı problemlere erken müdahale etmek ve neler yapılması gerektiğinin bilincinde olmak depresyon gibi duygusal travmaları önlemek açısından önemli olmaktadır (23). Üstün yetenekli çocukların çevre tarafından dışlanması söz konusu olabileceği gibi kendilerini sosyal yaşantıdan soyutlamaları da mümkün olabilmektedir. Bazı üstün yetenekli çocuklar

topluma ve akranlarına uyum sağlamak amacıyla benliklerini yok sayma yoluna giderek kendilerini diğer bireylerden izole edebilmektedir (4).

Coşar Cığerci tarafından üstün yetenekli olan ve olmayan ergenlerle yapılan araştırmada; üstün yetenekli ergenlerin normal gelişim gösteren akranlarına göre başkalarının kendileri hakkında olumlu fikre sahip oldukları düşüncesinin daha hâkim olduğu, bununla birlikte üstün yetenekli ergenlerde diğerlerine göre depresyon, somatizasyon, obsesif-kompulsif bozukluk, paranoya ve psikotizm gibi psikolojik belirtileri taşıma olasılığının daha fazla olduğu saptanmıştır (24).

Üstün yetenekli çocuklarda benlik kavramının akranlarına oranla daha fazla gelişmiş olması bencilliğe yol açabilmekte, takdir edilme ve ön planda olma beklentisi içerisine girebilmekte, bu durum da akran ilişkilerini olumsuz etkileyebilmektedir. Özel yetenekli çocuklar liderlik özellikleri nedeniyle bireysel hareket ederek hayali arkadaş ile oyun oynama gibi davranışlar da sergileyebilmektedirler (25).

Üstün yetenekli olmak çocuklar için farklı sonuçlar doğurabilirken üstün yetenekli çocuğa sahip

ebeveyn olma konusu da özel bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çocukların bakımı, gözetimi, gelişimi, eğitimi ve pek çok konuda önemli sorumluluk taşıyan ebeveynler de üstün yetenekli çocuğa sahip olmanın avantajlarını ve dezavantajlarını bir arada yaşayabilmektedir. Üstün yetenekli çocuğa sahip olan anne babaların normal gelişimsel özelliğe sahip çocukların anne babalarına oranla daha fazla eğitilmeye gereksinim duydukları vurgulanmaktadır (26). Üstün yetenekli çocukların ailelerinin ve öğretmenlerinin işinin daha kolay olduğu düşüncesi yaygın ve yanlış bir inanıştır. Gerçek yaşamda ise üstün yetenekli bir çocuğun ebeveyni veya öğretmeni olmak pek çok açıdan oldukça zorlayıcı olabilmektedir. Üstün yetenekli çocuklar aile içinde çok fazla iletişime, daha fazla kaynağa gereksinim duymaktadırlar (27). Bu çocuklara sunulan imkânlar ve gelişimlerini desteklemeye yönelik çalışmalar oldukça önemlidir. Olszewski Kubilius'a göre anne babalar yetenek gelişimini destekleyen ortamların mühendisleridir (28).

Ablard ve Parker'ın yaptıkları araştırmada; akademik açıdan üstün yetenekli çocukların ebeveynlerinin tamamen akademik başarıya

odaklanmış oldukları, ebeveynlerin mükemmeliyetçi tutumlarının çocukların gerçekçi olmayacak kadar yüksek hedefler belirlemesine yol açtığı, ebeveynlerinin beklentilerinin üstün yetenekli çocukları olumsuz yönde etkilediği ortaya konmuştur (12). Üstün yetenekli çocukların ailelerinin başarı konusundaki baskıları ve hatalara karşı eleştirel tavırlarının çocuklarda kaygıya yol açtığı saptanmıştır (2). Solow da benzer biçimde üstün veya özel yetenekli çocukların ailelerinin kendi başaramadıkları veya çeşitli nedenlerle gerçekleştiremedikleri ideallerini çocuklarının gerçekleştirmesi yönünde beklentiye sahip olmalarının çocuklarda olumsuz etki bırakabildiğini vurgulamıştır (29).

Üstün yetenekli çocukların ailelerinin deneyimleri ile ilgili yapılan çalışmalarda bu ailelerin üstün yetenekli olmayan çocukların ailelerine göre farklı rollerinin olduğu ortaya konmuştur. Bu ailelerin kendilerini sıklıkla desteksiz hissettikleri, üstün yetenekli çocuğa sahip olma sorumluluğundan sıkıldıkları, kendilerini bunalmış hissettikleri, çocuklarının eğitim gereksinimlerini karşılama ve ebeveynlik becerileri ile ilgili desteğe ihtiyaç duydukları ifade edilmiştir (30). Üstün yetenekli

çocukları olan anne babaların algıları üzerine yapılan bir araştırmada ise; anne ve babaların çocuklarının üstün yetenekli oldukları konularda ilgi ve yeteneklerinin gelişimine rehberlik etmede yeterince etkili olamadıkları, çocuklarının ilgi alanları ve yeteneklerini sergileyebilecekleri yer bulma konusunda yetersiz kaldıkları ortaya konmuştur. Ayrıca bu ebeveynlerin çocuklarının gelişim sürecinde oldukça dikkatli olmaları ve süreci farkındalıkla yönetmeleri gerektiği vurgulanmıştır (27).

Karakuş, 97 üstün yetenekli çocuğun ailesi ile yaptığı araştırmada bu anne babalarının yaşadıkları güçlükleri ele almış ve sonuç olarak; çocukların üstün yeteneklerine bağlı olarak kendilerini beğenme davranışları sergilediklerini, bu nedenle arkadaş çevrelerinde uyum problemi yaşadıkları, ailedeki diğer kardeşler ile de bu nedene bağlı olarak sorun yaşadıkları ifade edilmiştir. Ayrıca bu aileler çocuklarının piyano çalmak, uzay kampına gitmek, mikroskop ve teleskop almak gibi farklı taleplerini karşılama konusunda sorun yaşadıklarını, çocuğun ilgi alanına yönelik etkinlikleri planlama konusunda zorlandıklarını, çocuğun evde sürekli ders çalışmak istemesi veya

ilgi alanlarıyla vakit geçirmek istemesi nedeniyle sosyal yaşamlarının kısıtlandığını, ailelerin eğitim ve ekonomik düzeyleri nedeniyle çocuğa yeterince destek olamadıklarını belirtmiştir. Bu araştırmada üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin çevreleri tarafından aykırı bulunmaları, çocuğun çevre tarafından kalıplara sokulmaya çalışılması nedeniyle de sorun yaşadıkları vurgulanmıştır (31). Yapılan araştırmalar üstün yetenekli çocuğa sahip olmanın birbirinden farklı sorunları da beraberinde getirebileceğini göstermektedir. Bu durum ebeveyn-çocuk ilişkisi bağlamında düşünüldüğünde karşılıklı birbirini etkileyen bir süreç olabilmektedir. Çocuğun üstün yeteneğine bağlı yaşadığı sorunlar hem çocuğun aile ilişkilerini hem de dış çevre ile ilişkilerini şekillendirebilmektedir. Ailenin sahip olduğu sınırlı kaynaklar nedeniyle yaşanan sorunlar, çocuğa yetememe duygusu, çocuğun yetenekleri konusunda gerçekçi olmayan beklentilere girerek çocuk üzerinde baskı unsuru oluşturması gibi konular da çocuğun psikososyal sağlığını olumsuz etkileyebilmektedir. Anlaşılacağı üzere üstün yetenekli çocukların yaşadığı sorunlar ailelerinden bağımsız olarak ele alınmamalıdır. Bununla

birlikte bu çocukların eğitiminde diğerlerinden farklı olarak özelleştirilmiş bir sisteme ihtiyaç duyulmaktadır. Üstün yetenekli çocuklar eğitim sürecini de farklı deneyimledikleri için kendilerine özgü birtakım sorunlar yaşayabilmektedir.

Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi

Üstün yetenekli çocuklar yaşıtlarına göre ileri bilişsel kapasiteye sahiptirler ve normal programlar ile sunulamayan geniş kapsamlı öğretim olanaklarına ihtiyaç duyarlar. Bu öğrencilere ihtiyaç duydukları eğitim koşullarının sunulmaması, onların mevcut yetenek ve potansiyellerini kullanmalarına engel teşkil etmektedir (32).

Üstün yetenekli öğrenciler özel eğitim kapsamında eğitim almaktadır. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre özel eğitim; bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere geliştirilmiş eğitim programları ve özel olarak yetiştirilmiş personel ile uygun ortamlarda sürdürülen eğitim olarak ifade edilmektedir.

Özçelik tarafından özel eğitim; rehberlik, eğitim ve rehabilitasyon etkinliklerinin örüntülendiği bir

etkileşim biçimi olarak ifade edilmektedir. Yetersizliği olan bireylere yapılacak amaçlı müdahaleler bütünü olarak nitelendirilmektedir (33). Anlaşılacağı üzere özel eğitim, özel gereksinime sahip bireylerin sahip oldukları yetersizliklerin etkilerini en aza indirerek bireylerin bağımsız yaşam sürmelerine yardımcı olmayı ve toplumsal hayata aktif birer bireyler olarak katılmalarını amaçlamaktadır.

Renzulli, üstün yetenekli öğrencilerin özel eğitim kapsamındaki önemli bir grubu temsil ettiğini ifade etmektedir. Bununla birlikte üstün yetenekli öğrencilere, temelde iki amaç doğrultusunda özel eğitim programı uygulanması gerektiğini ifade etmiştir. Bunlardan ilki; üstün yetenekli öğrencilerin bilişsel gelişimlerini en üst seviyeye çıkarabilecek fırsatları sunarak potansiyellerini en iyi şekilde ifade edebilmelerine yardımcı olmaktır. İkinci amaç ise, üstün yetenekli bireylerin sahip oldukları bilgi ve potansiyelleri ile toplumsal sorunların çözümüne katkı sağlamaktır (34).

Üstün yetenekli bireylere sağlanan eğitim olanakları ülkelerin benimsedikleri eğitim sistemi ve üstün yetenekli çocuklara olan yaklaşımları tarafından şekillenmektedir. Bu nedenle dünya

genelinde çeşitli uygulamalar görülmektedir (35). Örneğin İsveç'te üstün yetenekli ve farklı grupların bireyselleştirilmiş eğitimi normal okullarda örgün eğitim kapsamında sunulurken Çin ve Rusya örneklerinde özel öğrencilere özgü okulların açılması yönünde uygulamaya gidilmektedir (36). Ülkelerarası farklılık olmakla birlikte genel olarak dünya genelindeki uygulamalarda çocuğun yetenek gelişimi akranlarından 1–2 yaş yukarıdaysa eğitim ihtiyacı genel eğitim içerisinde karşılanmakta, öğrenci yaşlarından 4 yaş yukarıdaysa, yine genel eğitim içinde ancak öğrencinin yetenekli olduğu alanlarda kendi grubundan ayrılarak özel öğretmenlerle yetiştirilmekte, yetenek gelişimi akranlarından 4–5 yaş yukarıdaysa bu öğrenciler için ayrı eğitim kurumları açılmaktadır (37). Ülkemizde üstün yetenekli öğrencilerin eğitiminde normal gelişim gösteren çocuklarla ayrı okullarda eğitim ve birlikte eğitim olmak üzere iki farklı uygulamaya gidildiği görülmektedir (37).

Türkiye'de zaman içerisinde üstün yetenekli öğrencilerin eğitimi konusunda çeşitli farklı uygulamalar denenmiş olsa da hali hazırda en yaygın olarak benimsenen eğitim modeli; çocuğun normal gelişim gösteren akranlarından kopmadan

eğitim almasının yanı sıra okul dışındaki zamanda Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM) ile desteklenmeleridir. Buna göre özel yetenekli öğrencilere BİLSEM’lerde yetenek ve kapasitelerinin en üst düzeyde yansıtılmasına katkı sunacak eğitim yöntemleri sunulmakta, zenginleştirilmiş müfredat ile öğrencilerin yaratıcılıkları ortaya konmakta, sosyal ve duygusal gelişimlerine yönelik etkinlikler müfredatta yerini almaktadır (26).

Türkiye’de üstün yetenekli çocukların eğitiminin hak perspektifinden tartışıldığı bir çalışmada; bu çocuklar için açılan okulların ve yapılan uygulamaların üstün yetenekli çocuk sayısını karşılamayacak şekilde yetersiz olduğu belirtilmiştir (69). 2014 yılında yapılan bir araştırmaya göre zorunlu eğitim kapsamındaki (1.-12. sınıf öğrencileri) üstün yetenekli öğrencilerin %4,4’ü BİLSEM’lerden faydalanmış, bu öğrencilerin de %21’inin okula uyum sorunu yaşama ve diğer sorunlara bağlı olarak buradaki eğitimlerine devam edememişlerdir (70). Yapılan çalışmalar, üstün yetenekli çocuklar için özel öğretmenlerin yetiştirilerek BİLSEM’lerde görev almaları ihtiyacını da ortaya koymaktadır (10, 71).

Üstün yetenekli çocukların eğitimde fırsat eşitliği ilkesi gereği, farklı özellikleri ve ihtiyaçları gözetilerek kendi yetenekleri doğrultusunda eğitim olanaklarından faydalanmaları için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Üstün yetenekli çocuklar da diğer çocuklar gibi kendi potansiyellerini en üst düzeye çıkarabilecekleri olanaklara erişerek, hak ihlallerine fırsat vermeyecek şekilde eğitim almalıdır. Sosyal hizmet mesleği, üstün yetenekli öğrencilerin eğitim haklarından faydalanmaları konusunda ihtiyaç halinde savunuculuk rolünün gereğini yapabilmelidir.

Üstün Yetenekli Çocukların Eğitim Hayatında Karşılaştıkları Sorunlar

Mevcut eğitim sistemindeki sorunlar ve beklentiler üzerine 4., 5., ve 7., sınıf öğrencilerinden oluşan 35 üstün yetenekli çocuk ile yapılan görüşmeler neticesinde katılımcıların kendileriyle alakalı mevcut eğitim sisteminde olanaklarının yetersiz olduğu, eğitimde fırsat eşitliği ilkesinin sağlanamadığı, eğitim programının uygulandığı sınıf seviyesinde kendilerinin daha önde oldukları düşüncesinde oldukları ifade edilmiştir. Bununla birlikte öğretmenlerin üstün yetenekli bireyleri göz

önünde bulundurarak eğitim sürecini gerçekleştirmeleri, üstün yetenekli bireylerin ve diğer akranların ayrı sınıflarda olacak şekilde düzenlenmelerin olması gerektiği, BİLSEM, Destek Eğitim Odaları ve Bilim Merkezleri gibi kurumların artırılması şeklinde öneriler getirilmiştir (38).

Karataş Aydın, 60 matematik alanında üstün yetenekli öğrenci ve öğretmenleri ile yaptığı araştırmasında bu öğrencilere yönelik normal öğrencilerden farklı olarak tasarlanmış etkili bir matematik programına olan ihtiyacı ortaya koymuştur. Üstün yetenekli öğrencilere yönelik daha kapsamlı ve derin içerikli, ilginç konuların ve soyut düşünme becerisini geliştirmeye yönelik bir program tasarlanmasının gerekliliği vurgulanmıştır (39). Matematik alanında üstün yeteneğe sahip öğrenciler için özel bir program tasarlanması örneğinden yola çıkarak üstün yetenekli çocukların yetenekleri ve becerileri doğrultusunda özel programlarla desteklenerek kapasitelerini en üst seviyede kullanmalarının önü açılmalıdır.

Üstün yetenekli çocukların özel eğitim desteği ihtiyacı olan gruplar içerisinde olanaklardan en az yararlanan grup olduğu ifade edilmektedir. Üstün

yetenekli çocuklar sadece kendilerine sunulan olanaklar bakımından değil toplumsal olarak da gerekli duyarlılığın gösterilmediği bir gruptur. Sınıftaki öğretmenden, yakın arkadaşlarına kadar birçok insanın her işi kendilerinin becerebileceği yönünde önyargı ile yaklaştığı üstün yetenekli bireylerin ihtiyaçları yönünde yaşamlarında düzenlemeler yapılmalıdır (40). Üstün yetenekli çocuklara fırsat sunulduğunda ve uygun eğitim verildiğinde kapasitelerini gösterebilecekleri performans sergileyebilmektedirler. Bu öğrenciler yüksek zihinsel zekâ, özel beceriler, yaratıcı ve üretken düşünme, liderlik yeteneği, sözel performans sanatları ve psikomotor yetenek özellikleri gösterdikleri için kendilerine ve topluma katkı sunabilmeleri adına normal okul programlarının ötesinde farklı eğitim programlarına ve hizmetlere ihtiyaç duymaktadır (41, 42). Geleneksel okul programları üstün ve özel yetenekli çocukların gelişmelerinde, bilimsel, sanatsal, sosyal becerilerini göstermelerinde zorluk yaratabilmektedir. Bu öğrencilerin sınırlarını zorlayan, kendilerini gerçekleştirme potansiyeli taşıyan öğrenim koşulları sunamaması çocuklarda hayal kırıklığına neden olmaktadır (25).

Üstün yetenekli bireyler aile, arkadaş, okul ve sosyal çevrelerinde farklılıklarından kaynaklı sorunlar yaşayabilmektedir. Eğitim ortamlarında içinde bulunduğu arkadaş çevresi öğretmenleri tarafından anlaşılmadıklarını düşünme, aşırı duyarlılığa bağlı olarak çevreleriyle sorun yaşama, yakınlık kuramama, yakınlık kuramama nedeniyle arkadaş edinememe, akranlarından zorbalığa maruz kalma gibi durumlarla karşı karşıya kalınmaktadır. Oysa akran ilişkilerinin tüm gelişim dönemlerinde bireyin kendini ve sosyal ilişkilerini anlamlandırması, duygusal destek kaynağı olması, entelektüel gelişime katkı sunması, yaşamdan keyif almasında bir paylaşım kaynağı olması gibi önemli işlevleri vardır. Üstün yetenekli bireylerin okul ortamında akranlarıyla olan ilişki sorunları sosyal ve duygusal gelişimlerini olumsuz yönde etkileyerek kendini gerçekleştirmelerini güçleştirebilmektedir (43).

Seeley, öğretmenler tarafından sıklıkla üstün yetenekli çocukların motivasyon sorunu yaşayan, akademik başarısızlık gösteren ve davranış problemi olan çocuklar olarak nitelendirildiğini, bu nedenle istenmeyen grup olduklarını ifade etmiştir. Ortaokul düzeyinde 2000 üstün yetenekli çocukla

yapılan çalışmanın sonucunda bu çocukların %37'sinin C seviyesi ve altında notlar aldığını ortaya koyarak uygun olmayan okul çevresinin üstün yetenekli çocuklar için risk teşkil ettiğini, bu durumun yarattığı sosyal ve duygusal etkilerin çocuğun akademik başarısını da düşürdüğünü belirtmiştir (44). Seeley'in çalışmasında üstün yetenekli çocukların okuldan kaçma davranışı gösterdiği de dikkat çeken bir diğer husustur. Bunun yanında pek çok okulda üstün yetenekli çocuğun keşfedilemediği ve bu durumun çocukların potansiyellerinin yitilmesiyle sonuçlandığı da vurgulanmıştır.

Üstün yetenekli çocuklar okulda diğer arkadaşlarından daha ileri seviyede oldukları için sınıfın ilerleme hızına karşı kendilerini engellenmiş ve hayal kırıklığına uğramış hissetmektedirler. Bu çocuklar okul ortamındaki tartışmaları kendileri yönlendirmek istemeleri, okul veya sınıf ortamının düzenine, kurallara, emirlere karşı çıkmaları nedeniyle sorun yaşamaktadırlar. Okul, çocuğun beklentilerini karşılamada yetersiz kaldığında; çocuk çalışmaya karşı direnç göstermekte, dikkatsiz ve ilgisiz bir tutum geliştirmektedir (45).

Üstün yetenekli tanısı olan 3., 4., 5., 6., 7. ve 8. Sınıf öğrencisi olan 43 öğrenci ile yapılan bir nitel araştırma sonucunda bu öğrencilerin %30'unun sınıf ve okul ortamlarında akran dışlamasına maruz kaldıklarını belirttikleri, sınıfta arkadaşlarından önde olmalarının akran iletişimine olumsuz etkide bulunduğu, bu sebeple bazen arkadaşsız kalmamak ve dışlanmamak için geri çekildikleri ifade edilmiştir (38). Bu çalışmada öğrencilerin %58'i sınıflar oluşturulurken yaş farkının temel alınmaması gerektiğini, bilişsel seviye durumunun esas olması gerektiğini, %42'si sınıfların yeteneklere göre küçük gruplar halinde homojen sınıflar oluşturulması gerektiğini böylelikle özdeş küçük gruplu yetenek sınıflarının oluşacağı ve çalışmalarının ve gelişimlerinin rahat ve hızlı ilerleyeceğini, %30'u programın revize edilerek beceri tabanlı uygulamalı eğitim verilmesi gerektiğini, %23'ü programda bilişsel ve sosyal etkinliklerin yok denecek seviyede olduğunu, gelişimlerinin çok boyutluluk esasına uygun alması açısından bu tür etkinliklerin artırılması gerektiğini, %14'ü okul spor aktivitelerinin yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Üstün yetenekli çocuklar için yapılan düzenlemeler katılım hakkı

da gözetilerek onların ihtiyaç ve istekleri doğrultusunda gerçekleştirilmelidir.

Üstün yetenekli çocukların yaşadıkları sorunlar bir bütün olarak ele alınmalıdır. Ayrıca üstün yetenekli çocukların eğitiminde öğrenci, öğretmen ve anne baba üçgeninin dikkate alınması son derece önemlidir (46). Ailelerin, çocuklarının eğitim hayatında karşılaştıkları sorunları nasıl ele aldıkları, bu sorunlara olan yaklaşımları, okul-aile iletişiminin nasıl olduğu, ailelerin okuldan ve okul personelinin beklentilerinin karşılanıp karşılanmadığı konuları çocukları da etkileyebilen konulardır. Bununla birlikte öğretmenlerin üstün yetenekli çocuklara olan tutum ve davranışları çocukların hem psikososyal sağlığı hem de akademik başarısında etkili olabilecek unsurlardandır.

Üstün yetenekli çocukların ailelerinin algılarının incelendiği bir çalışmada çocukların okula uyum sorunları olduğu ve araştırma kapsamındaki tüm ailelerin çocuklarının okula nasıl uyum sağlayabileceği konusunda endişe yaşadıkları vurgulanmıştır (47). Üstün yetenekli çocukların eğitim ihtiyaçlarının aileleri tarafından değerlendirildiği bir çalışmanın sonucunda ise,

ebeveynlerin okul müfredatının çocukların entelektüel ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz olarak nitelendirdikleri, bu ebeveynlerin çocukları için özel olarak programlanmış tam zamanlı sınıflara ihtiyaç duydukları belirtilmiştir (48).

Diğer bir araştırmada anne babaların çocuklarının örgün eğitimleri ile ilgili güçlükler yaşadıkları, bu konuda okul öğretmenleri ve idarecilere yönelik beklenti içerisinde oldukları ifade edilmiştir.

Aileler, öğretmenlerin ve idarecilerin üstün yetenekli çocuklar konusunda bilgilendirilmeleri gerektiği, merkezi sınavlarda bu öğrencilerin ilgi alanlarına yönelik haklar tanınması, özel okullarda kontenjan tanınması, okulların çocukların gereksinimlerine yanıt vermesi biçiminde beklentilere sahiptirler (31).

47 üstün yetenekli çocuğun ailesi olan 42 yetişkinle aile ve arkadaşlık ağları, toplum kaynakları ve okul deneyimlerini konu alan bir araştırmada ailelerin özel eğitim öğretmenlerini bir kaynak olarak değerlendirmesine karşın %70.2'sinin özel eğitim personeline danışmadıkları, ailelerin %54.8'inin toplumsal kaynaklara başvurmadıkları, çok az ailenin eğitim dışındaki profesyonellere danıştığı ortaya konmuştur (49).

Öğretmenler üstün yetenekli çocukların en az normal gelişim gösteren çocuklar kadar sosyal beceriye sahip olmalarını beklemekte ancak bu beklenti her zaman karşılanamamaktadır. Öğretmenler üstün yetenekli çocukların tek başına oyun oynama veya tek başına çalışmayı tercih etme sebeplerini onların sosyal yetersizlikleri olarak yorumlamaktayken bu durumun asıl sebebi üstün yetenekli çocukların kelime hazinesinin zenginliği ve onların daha farklı oyun oynama şekillerinin diğer çocuklarca anlaşılabilmesidir (2). Üstün yeteneklilik konusunda bilgi eksikliğinin üstün yetenekli olan çocukların fark edilmesine de engel olabileceği göz önünde bulundurulduğunda öğretmenlerin ve idarecilerin üstün yetenekli çocuklar konusunda bilgilendirilmeleri gerekmektedir. Aksi takdirde üstün yetenekli çocuğun davranışlarının doğru değerlendirilmesi ve ihtiyaç duyduğu psikososyal destek ile akademik olanakların sunulması konusunda sorun yaşanabileceği ortadadır.

Üstün Yetenekli Çocuklar İçin Okul Sosyal Hizmetinin Önemi

Okul sosyal hizmeti, öğrencilerin gelişim dönemleri, aile ve yaşam koşulları gibi faktörlere

bağlı olarak yaşadıkları sorunları çözümlemek, ihtiyaç duydukları hizmetlerden faydalanmalarını sağlamak, böylece eğitim hayatlarını başarı ile sürdürmelerini desteklemek gibi amaçlara sahip olarak okullarda önemli bir uygulama alanını oluşturmaktadır (50). Okul sosyal hizmeti, sosyal hizmet disiplininin özel ve önemli alanlarından biri olduğu gibi sosyal hizmet uzmanları okulun var olan sistemine kendine has bilgi, beceri ve tecrübelerini sunmaktadır. Okul sosyal hizmet uzmanlarının okulun diğer disiplin elemanlarından ayıran en önemli konu ise okulun akademik görevini gerçekleştirme çerçevesinde ev, okul, çevre ve toplum ilişkilerini de güçlendirmeyi amaçlamalarıdır (51). İnsan sosyal bir varlık olarak diğer insanlarla sürekli etkileşim halindedir. Kişinin iyi oluş hali, gelişimi, ilerlemesi, yaşam doyumu diğer insanlara dolaylı olarak bağlıdır. Kişinin hem kendi içinde ihtiyaçlarını karşılayabilmesi hem de çevreyle iletişimde karşılaştığı problemlerde başa çıkma konusunda yardım, destek ve rehberliğe ihtiyaç duyması doğal bir durumdur. Sosyal hizmet mesleği de tam bu noktada bireyler arası iletişim, işbirliği ve

etkileşimin kalitesini artırmaya yönelik faaliyetler yürütmektedir (52).

Dünyada uzun süredir pek çok ülkede uygulama alanı olan okul sosyal hizmeti ile ilgili ülkemizdeki ilk girişimin 1961 yılında İstanbul Üniversitesi'nde medikososyal merkezin kurulması ile yaşandığı ifade edilmektedir. Bedensel engelli öğrencilerin sağlık sorunlarının yanı sıra ruhsal problemlerinin de yaşanabileceğine dikkat çekilerek çocuğa etki eden ve okul hayatını olumsuz etkileyen çevresel faktörlere yönelik psikolog ve sosyal hizmet uzmanı istihdamı sağlanması yönünde adımlar atılmıştır (53).

Yakın tarihli okul temelli sosyal uygulamalarına bakıldığında; Hacettepe Üniversitesi Okul Sosyal Hizmeti Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin (HOSMER) 12 Kasım 2015 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan yönetmelik doğrultusunda faaliyetlerine başladığı, okul sosyal hizmetinin pilot uygulamalarının olumlu sonuçlar verdiği, 17.01.2001 tarih ve 24376 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği'nde Rehberlik Araştırma Merkezlerinde (RAM) sosyal hizmet uzmanının görev alması hakkında

düzenleme yapıldığı, 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda okullar bünyesinde okul sosyal hizmeti çalışmalarının başlatılması gerektiğinin belirtildiği görülmektedir (54).

2013-2017 Ulusal Çocuk Hakları Stratejisi ve Eylem Planında; okullarda çocuk, aile ve okul yönetimi arasında gerekli işbirliğinin sağlanması, şiddet öyküsü olan çocukların tespit edilerek psikososyal yönden desteklenmesi amacıyla okul sosyal hizmet sisteminin kurulacağı kararlaştırılmıştır. Bu planda risk altındaki çocukların tespit edilerek, aileleri ile çalışan bir okul sosyal hizmet biriminin oluşturulmasının büyük önem taşıdığı, okul sosyal hizmeti biriminde sosyal çalışmacı, psikolog, sosyolog gibi meslek elemanlarının çalıştırılmasının ve profesyonellerin rehber öğretmenler ve okul aile birlikleriyle koordineli olarak çalışmasının faydalı olacağı vurgulanmıştır (55) ancak bu kadar önemli bir amaca hizmet eden okul sosyal hizmetinin Türkiye'de henüz resmi olarak uygulaması bulunmamaktadır. Okul sosyal hizmeti uygulama alanının ülkemizde yerleştiği takdirde eğitim kalitesinin ve veriminin artması ile birlikte

öğrencilerin psikososyal ihtiyaçlarının karşılanması da kolaylaşabilecektir.

Okul sosyal hizmet uzmanlarının odağında farklı gelişimsel özellikleri olan çocuklar da yer almaktadır (56). Üstün yetenekli çocuklar da diğer çocuklara göre farklı ihtiyaç ve sorunlar yaşayan bireyler olarak okul içerisinde destek almaya ihtiyaç duyabilirler. Bu noktada okul rehber öğretmenlerinin okullardaki çalışma alanları ve görevleri incelendiğinde yönetmelikte okul sosyal hizmet uzmanlarının görevlerini de yerine getirmeye çalışacak uygulamalarda buldukları görülmektedir. Okullardaki rehber öğretmenlerinin okuldan kaçma, okula gelmeyi istememe, ihmal istismar, bağımlılık, akran zorbalığı, risk durumları, göç eden ailelerin çocukları vb. konularla ilgilenmek durumunda kalmaları, asıl görev alanları içinde yer alan kendini tanıma, potansiyelini geliştirme, kariyerine yön verme gibi alanlardaki faaliyetlerine yeterince zaman ayıramamaları ve bu konularda yetersiz kalmalarına sebep olabilmektedir (53). Çocuklar akran zorbalığına genellikle okul ortamında uğradıkları için okula gitme konusunda isteksiz olabilmekte, özellikle okula gidecekleri günlerde

psikosomatik semptomlar gösterebilmektedirler (73). Sorunlar, birbirini etkileyerek çeşitlenme potansiyeline sahiptir.

Yapılan araştırmalar okul sosyal hizmetine duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Tunç, üç ilkokul ve iki ortaokulda görev yapan rehberlik öğretmenleri, sınıf öğretmenleri ile rehberlik ve araştırma merkezinde görev yapan rehber öğretmenler ve psikolojik danışmanlarla yaptığı görüşmelerle öğretmenlerin okul sosyal hizmeti uygulamalarına olan tutum ve bakış açılarını öğrenmeyi amaçladığı araştırmasında; öğretmenlerin parçalanmış aile, aile içi şiddet ve istismar konularında çaresiz kaldıklarını belirttiklerini, bu noktada okul sosyal hizmet uzmanlarıyla birlikte çalışmanın okullarda çok büyük pozitif sonuçlar vereceği ve sorunların büyümeden çözümlenebileceği konusunda hemfikir olduklarını ortaya koymuştur (54). Dolayısıyla hem rehber öğretmenlerinin etkili çalışabilmesi hem de öğrencilerin sorunlarının çözümü konusunda okul sosyal hizmet uzmanının da içinde yer aldığı bir ekip çalışması ihtiyacı söz konusudur.

Ebeveynlerin büyük çoğunluğu üstün yeteneğin ne olduğunu bilmemekle birlikte kimi aileler

çocuklarının üstün yetenekli olup olmadığını anlayamamaktadır. Bazı ailelerin fark edebildikleri tek durum çocuklarının diğerlerinden farklı olduğudur. Bu farklılık ailede genellikle avantaj yerine dezavantaj olarak görünürlük kazanmakta ve aileyi çözülmesi gereken birçok problemle baş başa bırakmaktadır. Üstün yetenekli çocuğa sahip aileler çocuğun özel durumuyla, kendi içlerinde yaşadıklarıyla, çevreyle ve okulla baş etmek durumundadırlar (57). Aileler üstün yetenekli çocuklar hakkında bilgi eksikliklerine bağlı olarak çocuklarına nasıl davranacakları konusunda sorun yaşayabilir. Uzun, çocukların sorularına tatmin edici cevaplar veremeyen ebeveynlerin çocukları üzerinde otoritelerini kaybedecekleri endişesi yaşadıklarını ya da çocukların kendilerini aşabilecek seviyede olmalarından kaynaklı yersiz bir kıskançlık yaşayan ebeveynlerin çocuklarını yetiştirme sürecinde yalnız bırakabildikleri, gelişimlerini desteklemek yerinde engelleyici tavır sergileyebildiklerine işaret etmiştir (20).

Üstün yetenekli ergenler çoğu zaman kendilerine ait olmayan, ebeveynleri veya öğretmenlerinin hedefleri ve arzularını gerçekleştirmek için çalışırlar. Ancak ergenlik döneminin de etkisiyle

ortaokul yıllarından itibaren bu dış standartlara ve kalıplara sokulmaya karşı çıkma davranışları sergilemektedirler. Bir ergenin bir yetişkin gibi düşünmesini ve yüksek performans göstermesini beklemek tehlikeli olabilmektedir (44). Bu gibi durumlarda ailelerin üstün yetenekli olma konusunda bilgilendirilmeleri, çocuklarına olan tutumları ve beklentileri konusunda farkındalık kazanmaları, uygun olmayan davranışlarının olası sonuçları hakkında bilinçlendirilmeleri gerekmektedir. Okul sosyal hizmet uzmanı, mesleki rol ve işlevleri gereği bu konularda önemli sorumluluğa sahiptir.

Bununla birlikte üstün yetenekli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşadıkları sorunlara yönelik olarak ebeveynlerin okuldan birinin kendilerini anladığını, desteklediğini, onlara yardımcı olmak istediğini bilmeleri önemli bir amaca hizmet etmektedir (58). Üstün yetenekli çocuğa sahip ebeveynlerin bu konudaki bilgi eksiklikleri, okul ile aralarındaki iletişim eksikliği, çocuğa yaklaşım konusunda ihtiyaç duydukları danışmanlık hizmeti okul sosyal hizmeti uzmanları aracılığıyla sunulduğunda hem çocuğun hem ailenin bu durumdan olumlu etkilenebileceği ortadadır.

Sarıtaş, Şahin ve Çatalbaş tarafından ilkökul düzeyinde üstün yetenekli öğrencilerin velilerinin BİLSEM'lere yönelik görüşlerini ortaya koyan araştırmada; velilerin BİLSEM'deki rehberlik hizmetlerinden memnun olmadıkları, rehber öğretmenlerle görüşemedikleri ve çocuklarını yönlendirmedikleri ifade edilmiştir. Veliler ayrıca çocukların okul programıyla birlikte BİLSEM'lerde uygulanan ve çok yoğun olan programları yürütürken zorlandıklarını belirtmişlerdir. Bu araştırmanın en dikkat çekici bulgularından biri de velilerin dile getirdiği iletişim sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Veliler BİLSEM'lerdeki yönetici ve öğretmenler ile kendi aralarında adeta bir duvar olduğunu, kendilerine BİLSEM'in işleyişi ve çocuklarıyla ilgili olarak yeterince bilgilendirme yapılmadığını ifade etmişlerdir (59). Buna ilişkin olarak 7 farklı ildeki BİLSEM yönetici ve öğretmenleriyle yapılan bir araştırmada "Üstün veya özel yetenekli çocukların ailelerine yönelik bilgilendirme seminerleri düzenlenmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?" sorusuna katılımcıların %94,5'inin evet diyerek BİLSEM velilerinin bilgilendirilmeleri gerektiğini belirtmişlerdir (60). Anlaşılacağı üzere aileler ile

okul yöneticileri ve öğretmenler arasında iletişim sorunu yaşanabilmektedir. Bu noktada iletişimin güçlendirilmesi, ailelerin ihtiyaç duydukları bilgileri alabilmelerine imkân tanınması gerekmektedir. Ebeveynler okul veya BİLSEM ile ilgili sorunlar yaşamamanın yanı sıra üstün yetenekli çocuğa sahip olmaya bağlı olarak sosyal çevrelerinde de sorun yaşayabilmektedirler. Bu sorunlara yönelik etkili bir psikososyal müdahale programının hazırlanarak uygulanması okul sosyal hizmeti çalışmaları ile mümkün olabilecektir.

Güneş tarafından BİLSEM’lerde görev yapan rehberlik öğretmenleri ve buradaki öğrencilerin velileriyle yapılan araştırma sonucunda; rehberlik öğretmenlerinin üstün yetenekliler alanında yeterli bilgiye sahip olmadıkları, normal okullarda görev yapan rehberlik öğretmenlerinin herhangi bir sorun yaşanmadıkça üstün yetenekli çocukları tanımadıkları, evrak işlerinin yoğunluğundan dolayı üstün yetenekli çocuklarla yeterince ilgilenemedikleri, dolayısıyla öğrencilerin problemlerinin rehber öğretmenleri tarafından tam olarak çözülemediği gibi konular oldukça dikkat çekicidir (10). Bu çalışma, üstün yetenekli çocuklar alanında okullarda rehber öğretmenlerinin yanı sıra

okul sosyal hizmet uzmanları ile çalışılması gerekliliğini vurgulaması bakımından önemlidir.

Okullarda görev yapan sosyal hizmet uzmanları çocuğun biyopsikososyal gelişimini desteklemeye yönelik çalışmalar yürütürken çocuktaki depresyon, anksiyete bozukluğu, okulu reddetme vb. pek çok soruna karşı okul rehber öğretmenleri, okul dışındaki ruh sağlığı uzmanları, öğrencilerin aileleri ve ilgili profesyoneller ile işbirliği halinde çalışmaktadırlar. Okul sosyal hizmet uzmanları, davranış bozukluğu olan çocuklar ile kendini tanıma, grup bütünlüğü oluşturma, problem davranışların farkına varma, değiştirme vb. gibi bireysel ve grup çalışmaları yapmalarının yanı sıra dikkat eksikliği ve hiperaktivitesi olan çocuklara yönelik psikososyal çalışmalar yaparak çocukların sosyal becerilerinin geliştirilmesine destek olur. Davranım bozukluğu olan, kendine ve çevreye zarar verme davranışları gösteren, karşı gelme karşı olma bozukluğu görülen, okul devamsızlığı bulunan çocuk ve gençlerle çalışarak sorun çözücü sosyal grup çalışmaları aracılığıyla öğrencilerin sosyalleşmelerine katkıda bulunur (61). Üstün yetenekli çocuklarda da bu sorunların görülebildiği ifade edildiğinden genelde tüm çocuklar için

özelde ise üstün yetenekli çocuklara yönelik okul sosyal hizmet uzmanlarının istihdam edilerek bahsedilen çalışmaların yürütülmesi gerekmektedir.

Okul sosyal hizmetinin amaçlarından biri de öğrencilerin ihtiyaçlarını kapsayıcı bir şekilde değerlendirerek özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilere yönelik müdahale planı hazırlamaktır (8). Özel eğitim öğretmenleri, okul sosyal hizmet uzmanları, psikolojik danışmanlık ve rehberlik öğretmenleri ve okullarda görev yapan diğer profesyoneller öğrencilerin duygusal yönden desteklenmeleri ve ihtiyaç duydukları becerileri edinmeleri için birlikte çalışmalıdır. Her profesyonel okul içerisinde çocukları desteklemek için birlikte ekip çalışması halinde çalışmakla birlikte rolleri farklılaşmaktadır. Okullarda sosyal hizmet uzmanları okul, çocuk, aile ve toplum arasındaki irtibatı sağlamaya yönelik çalışmalar yürütmektedir (62). Okul sosyal hizmet uzmanları bunlara ek olarak çocukların güvenli ve sağlıklı bir okul ortamında akademik ve sosyal becerilerinin geliştirilmesi amacıyla yönelik olarak fırsat ve kaynaklara erişilmesinde aktif rol oynamaktadır (58). Böylece üstün yetenekli öğrencilerin

potansiyellerini en üst düzeye çıkarmak için kaynakları harekete geçirmektedir.

Okullarda sosyal hizmet uzmanları kriz ekiplerinin bir üyesi olarak görev yapmaktadır. Birçok ülkede özel eğitim öğrencilerinin ihtiyaçlarını karşılama konusunda yetersiz kaldığı için okul sosyal hizmeti uzmanları istihdam edilmektedir. Sosyal hizmet uzmanları okullarda önemli ve birbirinden farklı pek çok işleve sahiptirler (58). Bununla birlikte okul sosyal hizmet uzmanlarının mesleki rollerinin pekiştirilerek netleştirilmesinin okullarda ve ilgili diğer ortamlarda disiplinler arası işbirliğini kolaylaştıracağı ifade edilmektedir (63). Okul sosyal hizmet uzmanı ev, okul ve toplum arasındaki işbirliği ve koordinasyonu sağlamakta, kaynakların etkili kullanılması için ilgili kurumlarla bağlantı kurmaktadır (61).

Üstün yetenekli çocukların azınlık grup olarak risk altında olan yabancılaşma ve izolasyona maruz kalan çocuklar oldukları ifade edilmektedir. Okul yaşamındaki diğer öğrenciler gibi bu çocuklar da bir topluluğa ait olma duygusunun geliştirilmesine ihtiyaç duymaktadırlar. Bu öğrenciler okul ortamında diğer akranlarının karşısında kendilerini farklı bir dünyadanmış gibi hissedebilmektedirler.

Bu nedenle üstün yetenekli çocuklara karşı toplumsal duyarlılığı artırıcı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla birlikte çocuğun okul ortamında kendisini bulunduğu topluluğa ait hissedebilmesi için okul kulüplerine, koroya, okul spor takımlarına dahil edilmesi önerilmektedir (44). Toplumsal duyarlılığın artırılması konusu sosyal hizmetin makro müdahalelerinden biridir. Hem üstün yetenekli çocuğun topluma aidiyet duygusunun geliştirilmesinde hem de toplumun üstün yeteneklilik konusunda bilinçlendirilerek farkındalığının artırılmasında, okul sosyal hizmet uzmanı aktif rol oynayabilmektedir.

Üstün yetenekli çocukların ekonomik dezavantajlı ve farklı kültürel kesimler içerisinde yer almaları başkaca sorunları ve tartışma konularını beraberinde getirmektedir. Suçluluk ve üstün yetenekli çocuklar arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmada üstün yetenekli çocuklar ve ergenler arasında suçluluğun beklenen seviyenin de üzerinde yaygın olduğu ortaya konmuştur (64).

Üstün yetenek ve suçluluk ilişkisinin araştırıldığı 268 suçlu ile yapılan bir çalışmada; üstün yeteneklilerin eğitim yaşamlarında yer alan profesyonellerin dikkat etmesi gereken önemli

göstergeler olduğu vurgulanmıştır (65). Çocukların okul ortamlarında iyi gözlenmesi ve değerlendirilmesi gerektiğini vurgulayan bu çalışma okullardaki profesyonellerin gerekli müdahaleleri zamanında yaptığı takdirde suç davranışlarının önüne geçebileceğine işaret etmektedir. Yoksulluk ve suçluluk gibi konular sosyal hizmetin müdahale ettiği sorun alanlarındandır. Bu sorunların çok yönlü ele alınmasında mesleki yetkinliğe sahip olan okul sosyal hizmet uzmanının müdahalesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Okul sosyal hizmet uzmanları özel gereksinime ihtiyaç duyan çocukların ve ailelerinin yasal hakları konusunda bilgilendirilmeleri ve haklarına erişim konusunda savunuculuk rolü üstlenmektedir (66). Okul sosyal hizmet uzmanları, üstün yetenekli öğrenciler için savunucu, danışman ve aile ve toplumla irtibat görevlisi olarak kritik bir rol oynamaktadır. Üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda yaşanabilecek sorunlara çözümler getirerek sosyal koşulların yaratabileceği engellerle mücadele etmektedir. Sosyal hizmet uzmanları kanıta dayalı sosyal uygulamalar aracılığıyla üstün yetenekli öğrencilerin doğasını,

ihtiyaçlarını, ihtiyaçlarının neden karşılanmadığını ve ne yapılabileceğini etkili bir şekilde analiz edebilmektedir (67).

Okul sosyal hizmet uzmanlarının önemli bir mesleki müdahalesi de şüphesiz grup çalışması olacaktır. Bu çalışmanın önceki bölümlerinde üstün yetenekli çocuklar ve ailelerinin karşılaştığı psikososyal sorunlar detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Okul sosyal hizmet uzmanı hem üstün yetenekli çocuklarla hem de üstün yetenekli çocukların aileleriyle mesleki bilgi ve yetkinliği ile çeşitli grup çalışmaları yapabilir. Bazı üstün yetenekli çocuklarla sosyal becerilerinin geliştirilmesi için sosyalleştirme grupları oluşturulabilir. Sosyal hizmet uzmanının liderliğinde grup üyelerine sosyal olarak daha kabul edilebilir davranış geliştirmeleri konusunda destek olunabilir. Üstün yetenekli olmaya bağlı olarak bazı çocuklarda çeşitli duygusal ve davranışsal sorunlar gelişebilmektedir. Bu çocuklarla çeşitli terapi yaklaşımları kullanılarak yapılacak grup terapileri aracılığıyla daha işlevsel davranışlar geliştirilebilir. Terapi gruplarında üstün yetenekli çocukların algılanan içsel veya kişilerarası sorunlarına ilişkin farkındalık

kazanmalarına ve çözüm konusunda strateji geliştirmelerine destek olunur. Üstün yetenekli çocukların akranlarıyla veya aileleriyle yaşadıkları iletişim sorunlarına yönelik gelişme grupları oluşturulabilir. İhtiyaç duyulan diğer konularda da çocukların potansiyellerini gerçekleştirmeleri konusunda kolaylaştırıcı rolü ile grup yönetilebilir. Üstün yetenekli çocukların duygularını ifade edebilmelerine, kendilerini ortaya koyabilmelerine, kişilerarası anlayış geliştirebilmelerine imkân tanıyan etkileşim grupları oluşturulabilir. Akranları tarafından dışlanma sorunu yaşayan, anlaşılmadıklarını düşünen üstün yetenekli çocuklar etkileşim gruplarında eleştirilmekten veya yargılanmaktan uzak şekilde kendilerini rahatlıkla ifade edebilirler. Nihayetinde üstün yetenekli çocuğun benlik saygısının artmasına, kendi benliği ve diğerlerine dair tutum ve davranışlarının olumlu yönde değişmesine destek olunur.

Sosyal hizmet, çevresi içinde birey anlayışı gereği üstün yetenekli çocuğun ailesine yönelik mesleki müdahalesini gerçekleştirirken de grup çalışmalarından faydalanabilir. Özellikle eğitim ve destek grupları bu yöndeki çalışmalarda sıklıkla

kullanılabilir. Üstün yetenekli çocukların ailelerinin bilgi eksikliğinin, aileleri ile çocuklar arasında çeşitli sorunlara yol açabildiği önceki bölümlerde ifade edilmişti. Sosyal hizmet uzmanının öğretici rolünün baskın olduğu bu grup türünde, aileler ihtiyaç duydukları konular hakkında eğitilebilir. Üstün yetenekli çocukların aileleri, hem çocuklarıyla ilişkilerinde hem de üstün yetenekli çocuğa sahip olmaya bağlı olarak sosyal yaşantılarında yaşadıkları sorunlar konusunda destek grupları aracılığıyla bir araya gelebilir. Tüm bu grup çalışmaları hem üstün yetenekli çocuklara hem de ailelerine yalnız olmadıklarını, benzer sorunları yaşayan bireylerin de olabildiğini göstermesi ve sorunlarına farklı bir bakış açısıyla yaklaşmalarına yardımcı olabilecektir. Bununla beraber grup içerisinde kurulacak etkileşim, yeni sosyal becerilerin kazanılması için bir fırsat yaratabilecektir.

Yapılacak grup çalışmalarında grubun amacının iyi kurgulanması gerekir. Sosyal hizmet uzmanı, üstün yetenekli çocuğun özel gereksiniminden doğan ihtiyaca göre grubun homojen veya heterojen olma durumunu belirler. Özel gereksinimli çocuklarla grup çalışmalarında, sosyal iyileştirmenin etkisinin

artırılması amacıyla katılımcıların ortalama 10 kişiden oluşması tercih edilmektedir. Müdahalenin temel basamakları; tanışma/bağlantı kurma, ön değerlendirme, planlama, uygulama, son değerlendirme, sonlandırma/bağlantı kesme ve izleme şeklindedir. Grup çalışmalarının değerlendirilmesi; her katılımcının grup çalışması boyunca gözlenmesi şeklinde olabileceği gibi grup çalışmalarında kullanılan ön test-son test ölçeklerinin değerlendirilmesiyle de gerçekleştirilebilir (72). Üstün yetenekli çocuklarla yapılacak grup çalışmaları her ne kadar belirli bir standarda sahip olsa da bu çocukların özel gereksinimleri ve kişisel farklılıkları göz önünde bulundurularak planlanmalıdır.

Bu çalışmada ortaya konduğu gibi üstün yetenekli çocukların eğitim hayatlarında karşılaşılabilecekleri sorunlar çok yönlü ve bütüncül bir müdahaleyi gerekli kılmaktadır. Okul rehber öğretmenleri ile yapılan araştırmalar da rehber öğretmenlerinin okullarda sosyal hizmet uzmanına ihtiyaç duyduklarını ortaya koymaktadır. Ayrıca ailelerle yapılan araştırmalarda üstün yetenekli çocukların ve ailelerinin pek çok farklı konuda ihtiyaçlarının karşılanması konusunda okul sosyal hizmeti

çalışmalarının kritik rolü olduğu ortaya konmuştur. Birçok ülkede uygulama alanı bulunan okul sosyal hizmetinin Türkiye’de de özelde üstün yetenekli çocuklar genel olarak tüm çocuklar için bir an önce hayata geçirilmesi gerekmektedir.

SONUÇ

Üstün yetenekli bireyler özel gereksinimli bireyler içerisinde yer alan zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimsel özellikleri ile ihtiyaçları yönünden akranlarından çeşitli farklılıklar gösteren bireylerdir. Üstün yetenekli çocukların ve ailelerinin karşılaştıkları sorunlar da bu farklı gelişimsel özelliklere bağlı olarak diğerlerinden değişkenlik göstermektedir. Yapılan araştırmalar üstün yetenekli çocukların stres, depresyon, somatizasyon, obsesif-kompulsif bozukluk, paranoya ve psikotizm gibi psikolojik belirtilerin yanı sıra çeşitli davranış sorunları sergileyebildiklerini göstermektedir. Bu çocuklar ihtiyaç duydukları destek ve rehberliğe ulaşamadıklarında sorunlarıyla baş etmede yetersiz kalabilmektedir.

Üstün yetenekli çocukların aileleri çocuklarının özel gereksinimlerinden dolayı ebeveynliği daha farklı deneyimlemektedirler. Yapılan araştırmalar

bu ebeveynlerin üstün yetenekli olmayan çocukların ebeveynlerine göre farklı rollere sahip olduklarını, üstün yetenekli çocuğa sahip olma sorumluluğundan kaynaklı sorunlar yaşayabildiklerini, çocuklarının eğitim gereksinimlerini karşılama ve ebeveynlik becerileri ile ilgili desteğe ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. Bununla birlikte ebeveynlerin çocuklarına dair gerçekçi olmayacak kadar yüksek hedefler belirlemelerinin üstün yetenekli çocuklar üzerinde baskı ve kaygıya yol açtığı ifade edilmiştir.

Bu çalışmada ortaya konduğu gibi üstün yetenekli çocukların eğitim hayatlarında karşılaşılabilecekleri sorunlar çok yönlü ve bütüncül bir müdahaleyi gerekli kılmaktadır. Üstün yetenekli çocukların özellikleri, yaşadıkları sorunlar, ihtiyaçları ve beklentileri ile ilgili yapılacak çalışmalarda aile ve okul işbirliğinin önemli olduğu değerlendirilmektedir. Okul rehber öğretmenleri ile yapılan araştırmalar da rehber öğretmenlerinin okullarda sosyal hizmet uzmanına ihtiyaç duyduklarını ortaya koymaktadır. Ayrıca ailelerle yapılan araştırmalarda üstün yetenekli çocukların ve ailelerinin pek çok farklı konuda ihtiyaçlarının

karşılanması konusunda okul sosyal hizmeti çalışmalarının kritik rolü olduğu ortaya konmuştur. Çocuk, aile, okul ve toplum arasındaki ilişkinin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesinde okul sosyal hizmet uzmanları belirgin bir role sahiptir. Pek çok ülkede uygulama alanı bulunan okul sosyal hizmetinin Türkiye’de de özelde üstün yetenekli çocuklar genel olarak tüm çocuklar için bir an önce hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Üstün yetenekli olmanın yarattığı farklılık kimi zaman dezavantaja dönüşebilmektedir. Farklılıkların yaratmış olduğu hedefe ulaşamama sorunu ve farklılığın beraberinde getirdiği baskının hafifletilmesi konusunda okul sosyal hizmet uzmanlarının yardımı ve desteği önem arz etmektedir. Bu çalışmada ayrıntılı bir şekilde üzerinde durulan üstün yetenekli çocukların ve ailelerinin yaşadıkları sorunlara dair çalışmalar, okul sosyal hizmet uzmanının da içinde yer aldığı bir ekip çalışması ile yürütülmelidir. Okul sosyal hizmeti, çocukların psikososyal gelişimlerini desteklemesi ve okulda yaşadıkları sorunları bütüncül bir yaklaşımla ele alması bakımından gerekli bir uygulama alanıdır. Okul sosyal hizmeti koruyucu önleyici, destekleyici ve tedavi edici

faaliyetlerini yürütürken danışmanlık, kaynak yönetimi ve eğitim işlevi öne çıkmaktadır. Okul sosyal hizmet uzmanı mesleki müdahale yöntem ve tekniklerini kullanarak öğrencilerin ihtiyaçlarını değerlendirmekte, üstün yetenekli çocukların akademik ve sosyal becerilerinin geliştirilmesine yönelik olarak toplumdaki kaynakları harekete geçirmekte, sahip oldukları hakları kullanmaları konusunda savunuculuk rolünü üstlenmekte, sosyal ve ekonomik yönden dezavantajlı çocuk ve ailelerine yönelik sosyal hizmet müdahalesi ile ihtiyaç duydukları desteğin sağlanmasına aracılık etmektedir. Üstün yetenekli çocuklara yönelik toplumsal duyarlılığın artırılmasının yanında bu çocukların yaşayabildikleri sosyal izolasyon sorununa yönelik çalışmalar yapmaktadır. Okul sosyal hizmet uzmanları kolaylaştırıcı, bağlantı kurucu, harekete geçirici, hızlandırıcı, savunucu, uygun hale getirici, arabulucu, destekleyici, kaynak geliştirici gibi önemli rolleri ile üstün yetenekli çocuk ve ailelerinin sorunlarına müdahale eden profesyonellerdir. Açıkça görüldüğü gibi okul sosyal hizmeti uygulaması mesleki bir profesyonellik gerektirmektedir. Bu nedenle eğitim alanında faaliyet gösteren diğer meslek grupları ile

ekip çalışması halinde olacak biçimde doğrudan sosyal hizmet uzmanları tarafından uygulanmalıdır.

Ülkemizde çeşitli proje örnekleri bulunan ancak henüz uygulamaya konmayan okul sosyal hizmeti faaliyetlerinin işler hale gelmesinin öğrencilerin ve ailelerinin yaşadıkları sorunlara yaklaşımda önemli katkısı olacağı düşünülmektedir. Üstün yetenekli öğrencilerin özel gereksinimlerinin dezavantaja dönüşmesini engellemek ve bu öğrencilerin eğitim sürecinden en yüksek faydayı elde edebilmeleri için de okul sosyal hizmeti çalışmalarının bir an önce hayata geçirilmesi ve yaygınlaştırılması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

1. Sumreungwong U. Preservice elementary teachers' attitudes toward the characteristics and needs of gifted children. [Unpublished doctoral dissertation]. Colorado: University of Northern; 2003.
2. Kurtulmuş Z. Bilim ve Sanat Merkezine Devam Eden Üstün Yetenekli Çocukların Ailelerine Verilen Bilgisayar Temelli Eğitimin Aile Bireylerinin Aile İlişkilerini Algılamalarına ve Çocukların Mükemmeliyetçilik Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü; 2010.
3. Hannell G. Identifying children with special needs checklists and action plans for teachers. London: Corwin Press; 2006.
4. Bickley NZ. The social and emotional adjustment of gifted children who experience asynchronous development and unique educational needs. [Unpublished doctoral dissertation]. Canada: University of Connecticut; 2001.
5. Souza FD. Suicide Among Gifted Adolescents: How to Prevent It. The National Research Center on the Gifted and Talented Newsletter. National Research Center on the Gifted and Talented; 2001.
6. Applebaum AS. Learning to parent the gifted child: Development of a model parenting program to prevent underachievement and other related emotional difficulties in gifted children [Unpublished doctoral dissertation]. Pennsylvania: Widener University; 1998.
7. Akarsu F. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı içinde "Üstün Zihinsel Yeteneklilerin Eğitiminde Sorunlar". Çocuk Vakfı Yayınları. 2004; 63(1): 439-443.
8. Tariq A, Khan A, Bashir A. Social Work and Inclusive Education: Understanding the Role of Social Workers in Realizing the Educational Needs of Children with Disability. Social Work Bulletin, 2020;1:35-49. . [cited 2022 December 11]. Available from: <http://socialwork.uok.edu.in/Files/f45bcdab-5a41-4b9b-8c189df1f163f480/Journal/8297ac6d-e00a-43d2-9c33-43aa68cdcd2a.pdf>
9. Babahanoğlu R, Başer D. Türkiye'de Okul Sosyal Hizmetinin Önemi ve Gerekliliği: Konya Örneği. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. 2017;10(51):650-655. DOI:<http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2017.1800>
10. Güneş E. Üstün Yetenekli Öğrencilerin Okul Sosyal Hizmetini İlgilendiren Problemleri Üzerine Bir Araştırma. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Yalova: Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2020.
11. Cavkaytar A. Özel eğitime gereksinim duyan çocuklar ve özel eğitim. Diken İH, editör. Özel Eğitime Gereksinim Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim. Ankara: Pegem Yayınları; 2008, 3-29.
12. Ablard KE, Parker WD. Parents' achievement goals and perfectionism in their academically talented children. Journal of Youth and Adolescence. 1997; 26(6):651-667.
13. Chan DW. Characteristics and competencies of teachers of gifted learners: The Hong Kong teacher perspective. Roeper Review. 2010;23(4):197-202. DOI:10.1080/02783190109554098
14. Feldhusen JF. Synthesis of research on gifted youth. Educational Leadership. 1989;46(6):6-11.
15. Milli Eğitim Bakanlığı, Bilim Sanat Merkezi Yönergesi. [Erişim tarihi: 9 Kasım 2022]. Erişim Adresi:https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_10/07_031350_bilsem_yonergesi.pdf
16. Bilgen Sivri B, Yıldız S. Toplumun az bilinen yüzü: üstün zekâlı-üstün yetenekli çocuklar ve hemşirelik. Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri Dergisi. 2016;8(3):246-56.
17. Akarsu Ö, Mutlu B. Üstün Yetenekli Çocukları Anlamak: Çocukların Sosyal ve Duygusal Sorunları. Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi. 2017; 7(2):112-116.
18. Yıldırım F. Üstün yetenekli çocuklar ve ailelerinde duygusal ve davranışsal özellikler [Uzmanlık tezi]. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi; 2012.
19. Silverman LK. Social development, leadership and gender issues. In: Silverman LK, editör. Counseling the Gifted and Talented. Denver: Love Publishing Company; 1993, p.291-329.
20. Uzun M. Üstün yetenekli çocuklar el kitabı. 1. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Yayın Dizisi: 4, Çocuk Vakfı Yayınları: 66. İstanbul: Erkam Matbaası; 2004.
21. Chun M. A Differentiated Gifted Preschool Program: A Case Study. [Unpublished doctoral dissertation]. Columbia: Columbia University; 2001.
22. Buescher TM, Higham S. Helping Adolescents Adjust to Giftedness. 2007. [Erişim tarihi: 26 Kasım 2022]. Erişim Adresi: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED321494.pdf>
23. Kanlı E. Üstün zekâlı ve normal ergenlerin mükemmeliyetçilik, depresyon ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi. 2011;33:103-121.
24. Coşar Çiğerci Z. Üstün yetenekli olan ve olmayan ergenlerde benlik saygısı, başkalarının algılanması ve psikolojik belirtiler

- arasındaki ilişkiler. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2006.
25. Akbüber BA, Erdik E, Güney H, Çimşitoğlu GG, Akbüber C. Bilim ve Sanat Merkezlerinde Özel Yetenekli Öğrencilerin Sorunlarının Değerlendirilmesinde Bir Yöntem Önerisi “Özel Yetenekli Öğrenci Çalıştayı”. *Üstün Zekâlılar Eğitimi ve Yaratıcılık Dergisi*. 2019; 6(1):22-39.
 26. Durum Tespit Ön Raporu, 1.Üstün yetenekli çocuklar kongresi durum tespiti komisyonu ön raporu. Davasligil Ü, Uzun M, Çeki E, Aydın Köse A, Çapkan N, Şirin MR. (Kom.). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları;2004.
 27. Karakuş F. Üstün Yetenekli Çocukları Olan Anne Babaların Çocuklarının Eğitimine Yönelik Algıları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2014;33(1):289-304.
 28. Olszewski Kubilius P. The Role of the Family in Talent Development. Pfeiffer SI, editör. Florida State University, Tallahassee: Springer Science Business Media; 2008, p.53-70.
 29. Solow RE. Parents' conceptions of giftedness. [Unpublished doctoral dissertation]. Canada:University of Virginia; 1999.
 30. Morawska A, Sanders MR. Parenting gifted and talented children: Conceptual and Empirical Foundations. *Gifted Child Quarterly*. 2009;53(3):163-173.
 31. Karakuş F. Üstün Yetenekli Çocukların Anne Babalarının Karşılaştıkları Güçlükler. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2010;6(1):127-144.
 32. Çelikten Y. Üstün Yetenekli Çocuklar ve Yönetim. *Turkish Journal of Educational Studies*, 2018;5(1):1-15.
 33. Özçelik DA. Eğitim programları ve öğretim İstanbul: Pegem Akademi; 2010.
 34. Renzulli JS. What Is Thing Called Giftedness And How Do We Develop It? A Twenty Five Year Perspective, *Journal for The Education of Gifted*. 1999;23(1):3-54.
 35. Beranek DJ. An international survey of definitions of giftness and procedures to identify and select student for gifted programs. [Unpublished doctoral dissertation]. Oregon USA: University Of Oregon Teacher Education and Graduate School; 1993
 36. Şirin MR, Kulaksızoğlu A, Bilgili AE. Politika ve strateji belirleme raporu. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları; 2004.
 37. Genç MA. Üstün Yetenekli Bireylere Yönelik Eğitim Uygulamaları. *Üstün Zekâlılar Eğitimi ve Yaratıcılık Dergisi*. 2016;3(3):49-66.
 38. Oruç Ş, Çağır S, Ateş H. Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimsel Beklentileri. *Türkiye Eğitim Dergisi*. 2020;5(2):302-319.
 39. Karataş Aydın Fİ. The Needs of Gifted Middle School Students for Developing an Effective Mathematics Program. *Journal of Individual Differences in Education*. 2021;3(2):30-43.DOI:47156/jide.1027057
 40. Çetinkaya Ç, Döner İ. Türkiye’de Üstün Yeteneklilere Tanınan Hakların İncelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*.2012; 2/3:7-20.
 41. Webb JT, Amend ER., Webb NE, Goerss J, Beljan P, Olenchak FR. Misdiagnoses and dual diagnoses of gifted children and adults. *Scottsdale: Great Potential Pres.Inc*;2005.
 42. Passow AH. The nature of giftedness and talent gifted. *Child Quarterly*. 1981;25(1):5-10.
 43. Yılmaz D. Üstün yetenekliler için danışma ve rehberlik uygulamaları: gereksinimler, sorunlar ve müdahaleler. Nobel Yayınları: Ankara; 2015.
 44. Seeley KR. Gifted and Talented Students at Risk. *Focus on Exceptional Children*. 2004;37(4):1- 8.
 45. Winebrenner S. Teaching gifted kids in the regular classroom. Minneapolis: Free Spirit Publishing Inc;2001.
 46. Yılmaz M, Yılan G. Üstün yetenekli çocukların ailelerinin duygusal zeka düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. 1. Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Üstün Yetenekli Çocuklar Bildiriler Kitabı. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları; 2004.
 47. Strethill Wright, RJ. Parents' perceptions of giftedness. [Unpublished doctoral dissertation]. Canada:University of Victoria; 2000.
 48. Feldhusen JF, Kroll MD. Parent perceptions of gifted children's educational needs. *Roeper Review*. 1985;7(4):249-252. DOI: 10.1080/02783198509552909
 49. Alsop G. Coping or counseling: Families of intellectually gifted students. *Roeper Review*. 1997; 20(1):28-35.
 50. Duman N. Ankara Liselerinde Çeteye Katılma Potansiyeli Olan Öğrenci Grupları ve Okul Sosyal Hizmeti. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2000.
 51. Özkan Y, Selcik O. Klinik Çalışmadan Sosyal Politikaya: Okul Sosyal Hizmet Uzmanlarının Roller ve Sorumlulukları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2016;46:431-37.
 52. Sheafor BW, Horejsi CJ. Sosyal Hizmet Uygulaması Temel Teknikler ve İlkeler. Baran Çiftçi D., çev. editör. Ankara: Nika Yayınları; 2015.
 53. Ünlü Baştuğ, N. Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Üstün Yetenekli Öğrencilerin Kariyer Gelişimlerinde Rehberlik Hizmetleri Yalova İli Örneği. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yalova: Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
 54. Tunç, B. Türkiye’de Okul Sosyal Hizmetinin Hayata Geçirilmesinin Önemi Üzerine Bir Araştırma [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2019.
 55. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2013-2017, [Erişim Tarihi: 3 Aralık 2022]. Erişim Adresi: https://www.gmka.gov.tr/dokumanlar/yayinlar/2012-2017_Ulusal-cocuk-Haklari-Strateji-Belgesi-ve-Eylem-Planı.pdf
 56. Jonson Reid M, Kontak D, Citerman B, Angie E, Fezzi N. School social work case characteristics, services, and dispositions: Year one results. *Children and Schools*. 2004; 26:5-22.
 57. Akarsu F. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Geçirilmiş Makaleler Kitabı içinde “Üstün yetenek kavramı”. Çocuk Vakfı Yayınları. 2004; 63(1):127-168.
 58. Openshaw L. Social Work in Schools: Principles and Practice. New York: Guilford Press; 2008. [cited 2012 December 13]. Available from: <https://www.guilford.com/excerpts/openshaw.pdf?t=1>
 59. Sarıtaş E, Şahin Ü, Çatalbaş G. Velilerin Gözüyle BİLSEM. Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – Journal of Qualitative Research in Education. 2019;7(1):114-133.
 60. Keskin MÖ, Samancı NK, Aydın S. Bilim ve sanat merkezleri: Mevcut durumları, sorunları ve çözüm önerileri. *Üstün Yetenekli Eğitimi Araştırmaları Dergisi*. 2013;1(2), Özel Sayı:78-96.
 61. Duyan V, Özbesler C. Okul Ortamında Sosyal Hizmet. *Eğitim ve Bilim*. 2009;34(154):17-25.
 62. Quinn MM, Osher D, Warger CL, Hanley TV, Bader, BD, Hoffman, CC. Teaching and Working with Children Who Have Emotional and Behavioral Challenges. United States of America: Sopris West; 2000.
 63. Kim AJ. Interdisciplinary collaboration in school social work: building relationships for ecological change. [Unpublished doctoral dissertation]. Massachusetts:Smith College; 2012 [cited 2022 November 13]. Available from: <https://scholarworks.smith.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1715&context=theses>
 64. Neihart M. Delinquency and gifted children.In: Neihart M, Reis SM, Robinson NM, Moon SM, editors. The social and

- emotional development of gifted children: What do we know? Prufrock Press Inc; 2002, p.103-112.
65. Seeley KR. Perspectives on Adolescent Giftedness and Delinquency. *Journal for the Education of the Gifted*. 1984;8(1):59-72.DOI: <https://doi.org/10.1177/016235328400800106>
66. Altshuler SJ, Kopels S. Advocating in schools for children with disabilities: What's new with IDEA? *Social Work*. [Internet]. 2003 Jul [cited 2012 December 10];48(3). Available from: <https://www.jstor.org/stable/23721054>
67. Chu YH, Myers BA. Social Work Perspective on the Treatment of Gifted and Talented Students in American Public Schools. *School Social Work Journal*. 2015;40(1):42-57.
68. MEB, Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, Temmuz 2018, [Erişim Tarihi: 3 Ekim 2022].Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180707-8.htm>
69. Pak MD, Attepe Özden S. Üstün Yetenekli Çocukların Eğitim Hakkı. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*. 2018; 2(1):1-24.
70. Altun F. Üstün yetenekli öğrencilerin psikolojik danışma ve rehberlik ihtiyaçları, psikolojik danışma yaşantıları ve rehber öğretmenlerin üstün yeteneklilerle ilgili yeterlik düzeyleri. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü; 2015.
71. Kaya NG. Üstün Yetenekli Öğrencilerin Eğitimi ve BİLSEM'ler. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2013; 15(1):115-122.
72. Tekindal M, Negiz E. Sosyal Hizmet Uygulaması Olarak Özel Gereksinime Sahip Çocuklarla Değerler Eğitimi Grup Çalışması. *Journal of Awareness*. 2019;3:761-776. DOI: 10.26809/joa.2018548686
73. Gökler R, Cantekin ÖF. *Akran Zorbalığı*. Ankara: Sonçağ; 2022.